
FEJEZETEK OROSZORSZÁG ÉS DÉLKELET-EURÓPA TÖRTÉNETÉBŐL

Az intézmények káros célú működtetése

A Milošević névvel fémjelzett bő évtized, és annak politikai gyakorlata már a kortársakban is azt a meggyőződést erősítette, hogy a kommunizmusból való átmenet egy jellegzetes, és sajátos formája történik. A történészek, de főleg a szociológusok egy olyan jelenséggel szembesültek, amelyet meg akartak érteni, de amelyről más-más jellegzetességet emeltek ki. Még a rendszer nagyban működött, máris értékelések, kommentárok, publicisztikai írások garmada jelent meg. Így volt ez, sőt talán még fokozódott is, a rendszer bukása után. Ám az vitathatatlan, hogy nagyon karakteres jelenség volt, amelyet ezért mindenfelé rendszerként aposztrofálnak.

A Bogdanović-féle előszóban a szerző elmondja, hogy a szerb társadalom, noha Milošević már több mint egy évtizede megbukott, még nem heverte ki őt, aki minden szerb vezérének tartotta és tartatta magát, és aki agressziót követett el a saját és mások országában is, és aki mindezt egy összetett intézményrendszerrel a háta mögött csinálta. Az egykori Jugoszlávia politikai architektúrája rendkívül összetett volt, a hatáskörök meghatározása számos logikátlanságot, és ki nem mondott, vagy éppen szándékosan elhallgatott részletkérdéseket, és ebből fakadó konfliktusokat éltetett.

A 2000. október 5-i bukás után az új hatalom elhalasztotta azt az esélyét, hogy rendet tegyen a hatalmi és államigazgatási struktúrákban (intézmények, pártok, katonaság, hadsereg), ez nehéz is volt, hiszen az ezekben a struktúrákban igen sokan voltak, akik, mi sem természetesebb, ellenérdekeltek voltak. Ezáltal a megdöntött rendszer elemei tovább éltek, sőt Koštunica egykori elnök a megbékélés jegyében a múlttal való elszámolást le is vette a fontos kérdések listájáról. A régi nomenklátúra tagjai visszaszivárogtak a hatalomba, és ma is jelen vannak. A szerzők úgy gondolják, hogy nem történt meg a múlttal való szembenézés, és az elmúlt évtized a bizonytalanság, az irányvesztettség és az egy helyben topogás időszaka volt. Problémának tartják, hogy 2008-tól az egykori állampárt, amely nagyon szegényenlősen, de modern baloldali párttá kezd átalakulni (azt senki sem tudja, hogy ez mennyire őszinte, és mennyire az idő kényszere, amiben élünk), ismét részese a

kormányzásnak. Ilyen értelemben tehát a könyv aktuális is, nyilvánvaló értékítélet ad az elmúlt rendszerről, és a 2000 óta tartó időszakról, azonban a történész számára nem ezért érdekes.

A kötet szerzői megjegyzik, hogy noha sokat írtak a Milošević-rendszer-ről, amit örvendetesnek és üdvözlendőnek tartanak, kevés a publikált dokumentum, azaz kevés a „kemény tény“. Ennek jegyében, és egyben attól a példától is inspirálva, ahogy Németországban 1992-ben kiadták a *Wer War Wer in der DDR* (Verlag Ch. Links, Berlin) kezdték összegyűjteni az egykori nomenklátúra tagjainak életrajzi adatait. A könyv összeállítását több módszertani vita és beszélgetés előzte meg, hiszen nem volt közömbös, hogy, hogyan és miként merítsenek az állam vezetése és az esztrád „művészet” közötti széles és zavaros társadalmi közegből, a cél az volt, hogy feltérképezzék azokat, akik a Milošević-rendszer fennállását elősegítették. Fontos, hogy csak a nyilvánosan hozzáférhető adatokat használták fel, ami egyben azt is jelenti, hogy a nagy körültekintés ellenére egyes életrajzi adatokban hiányok vannak, sőt az is előfordulhat, hogy egyesek kimaradtak azok közül, akik a nomenklátúra részei voltak. Mindazonáltal egy viszonylag teljes listát tettek a nagyközönség elé a szerzők. Azonban a könyv nem jelenti a munka végét, hiszen a www.javnidosije.rs honlapon további adatokat is közzé fognak tenni.

Jelen kötet egyik szerzője, aki egyben a kutatás fő mozgatója is volt, az immár elhunyt *Biljana Kovačević Vučo* vezetésével egyrészt azt konstataálta, és ez határozta meg a kutatásuk egészét, hogy a Milošević-rendszerben az intézményekkel éltek vissza, azokat használták rossz, káros célokra. (Elég nehéz magyarra fordítani a *zloupotrebljenje* szót, szó szerint „rosszrahasználás“ lenne.). A következő dolog, amit konstataáltak, az volt, hogy meghatározták, hogy melyek ezek az intézmények. Nagy hozzáértéssel választották ki, és a könyv végén sorolták fel őket példás rendben: szövetségi és köztársasági kormány, parlament, katonaság, vezérkar stb. összesen tíz csoportba szedték ezeket az intézményeket, az intézmények teljességét felölelve.

A kutatás legnagyobb része a nomenklátúra feltárása volt. Itt is a teljességre törekedve a rosszra használt intézmények összes tagját, részesét, irányítóját, egyszóval a Milošević-rendszer nomenklatúrájának összes olyan tagját beazonosították, akikről voltak nyilvános adatok. A könyv legnagyobb része ezeknek az adatoknak az összegzése (a 25. oldaltól a 302-ig). A szerzők nem törekedtek értékelésre a rövid életrajzok összeállításában (ezt megtették az előszóban és bevezetőben), a száraz tényeknél maradtak, a rossz célokra használt intézmények részeseinek életrajzi adatait adták meg, és azt, hogy milyen funkcióban, milyen iskolázottsággal vettek részt

a rendszerben. Olyan ez, mint a Milošević-rendszer funkcionáriusainak, a nomenklatúrának a telefonkönyve. Az adatok a maguk pórságában igazán sokatmondók, a könyv mindazoknak elengedhetetlen segédlet, akik komolyan és tényszerűen akarnak foglalkozni a Milošević-rendszerrel.

A könyv végén egy rövid, és lényegre koncentráló kronológiai összefoglalót találunk (306–318.), amelyben a rendszer belső logikájából fakadó kronológiai momentumokra térnek ki. Úgy vélem nagy teljesítmény és intellektuális erőfeszítés volt a mögött, hogy ne egy „végenincs“ kronológiai táblázatot hozzanak létre, az olvasó valóban a legfontosabb kronológiai adatokkal találkozhat (noha egy ilyen erős szelekciónál természetesen vitatható, hogy ez a szelekció nem lehetett volna-e egy kissé enyhébb, illetve, hogy egyes események miért kerültek bele, vagy mások miért maradtak ki.)

Olyan adattárat hoztak létre, amelynek használata nélkülözhetetlen a Milošević-rendszer tanulmányozásához.

Dušan Blagodanović, Biljana Kovačević Vučo: Zloupotrebljenje institucije (Ko je bio ko u Srbiji 1987–2000). (Az intézmények rossz célokra használása – Ki kicsoda volt Szerbiában 1987–2000 között.) Fond „Biljana Kovačević Vučo”, Belgrád, 2011. 333.

Mészáros Zoltán